

Рецензия на Вълева, Ю., Е. Нанков, Д. Гранингер (ред.)
Книга за древна Тракия (състояние на проучванията).
Blackwell companions to the ancient world. Oxford: Wiley
Blackwell, 2015. ISBN 978-1-4443-5104-0

Петя Илиева^a

^a Институт за Балканистика с Център по Тракология (ИБЦТ), БАН, ул. Московска 13, София 1000; petiail@yahoo.co.uk

Book Review: Valeva, J., E. Nankov, D. Graninger (eds) A Companion to Ancient Thrace. Blackwell companions to the ancient world. Oxford: Wiley Blackwell, 2015. ISBN 978-1-4443-5104-0

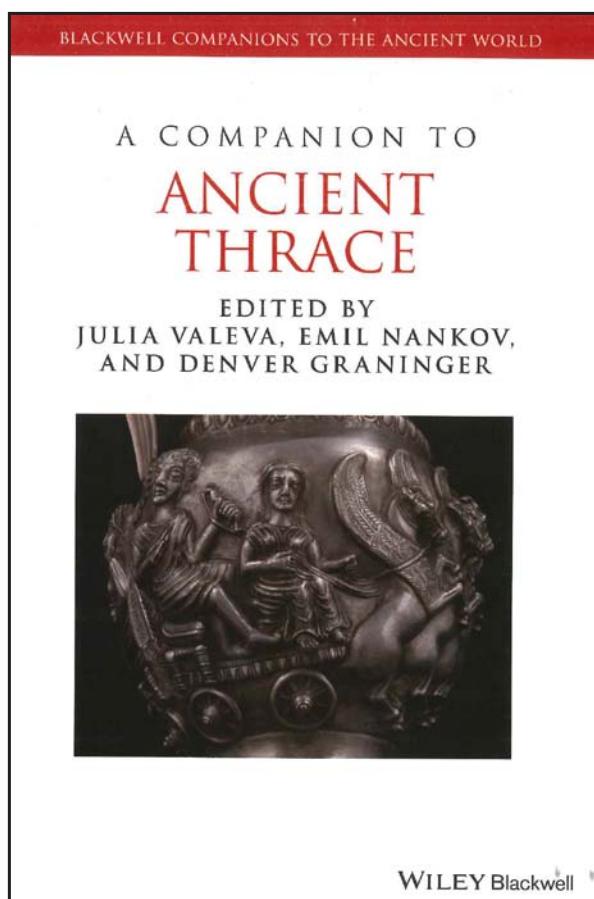
Petya Ilieva^a

^a Institute of Balkan Studies and Centre of Thracology (IBCT), Bulgarian Academy of Sciences (BAS), 13 Moskovska st., Sofia 1000; petiail@yahoo.co.uk

Книгата¹ представлява първото, макар и позакъсняло, комплексно представяне на древна Тракия, което излиза от наложения, в продължение на няколко десетилетия, формат на луксозни каталожни издания, които придружават пътуващи изложби на съкровища от съвременна България.² Редакторите на сборника са се постарали да предложат интегриран подход при представянето на Тракия, отразен в избора на проблематика за всяка отделна глава и тяхното групиране в пет тематични части (Тракия и траките; История; Археологически данни; Влияния и Контакти; Дискусионни). Както е посочено в краткото редакторско въведение „Тракия остава маргинална в Западната наука,“ което изглежда е сред основните мотиви довели до създаването на книгата – представянето на резултатите от проучванията на древна Тракия, придружено от обстойни библиографски препратки. Представянето е адресирано за международната академична общност и е направено в синтезиран вид и на език разбираем от широк кръг учени и специалисти. В този смисъл издаването на подобен „наръчник“ би било изключително полезно за чужестранни колеги, които иначе биха се препънали в две сериозни пречки: 1 – езиковата бариера, която ограничава достъпа до първични и аналитични публикации на български учени върху проблемите на древна Тракия и 2 – безкрайното количество кратки и по-обемни статии, разхвърляни в периодични издания, музейни сборници, годишници и томове от различни по

1 Преводът на заглавието на книгата е съгласуван, предложен и одобрен от редакторите проф. Ю. Вълева и д-р Е. Нанков.

2 Обобщаващото изследването на Хр. Данов *Древна Тракия* (1969), публикувано преди почти 50 години и неговото чуждоезично издание *Altthrakien* (1976) е по-скоро изключение в представянето на древна Тракия.

Обр. 1. Корица на книгата
Fig. 1. Cover of the book

характер конференции, които в повечето случаи са фокусирани върху отделен проблем, който външният читател вероятно би се затруднил да постави в контекста на по-обобщени тенденции в икономическата, социална и културна реалност на древна Тракия. От тази гледна точка изданието е далеч по-полезно за чуждестранната академична колегия, макар че има не по-малка научна стойност и за българските изследователи, особено като се има пред вид, че подобен тип обобщаващо представяне на Тракия е отдавна очаквано.

Прави впечатление, че въпреки че не се посочва директно в редакторския увод, представянето на древна Тракия е фокусирано основно върху паметници и обекти от територията на съвременна България, която заема и основната част от земите на древна Тракия, докато южните части, в съвременна северна Гърция и европейска Турция, остават маргинални и без необходимите библиографски препратки. Логично е, предвид факта, че авторският колектив е представен основно от български учени. Това не остава неотбелязано във вече публикувана чуждестранна рецензия на книгата³, без обаче да се коментира простичкият факт, че обемът от информация, получена от археологически проучвания в съвременна България, многократно надхвърля този от южните части на Тракия и че най-точното представяне на съответните данни, както и свързаните с тях интерпретации, дискусии и полемики в българската академична общност, може да бъде направено именно от български учени, не на последно място и поради езиковата бариера, която би стояла пред един чуждестранен изследовател,

3 Sideris в MBCR от 23.12.2016.

както вече беше споменато. Това, впрочем, е добре отразено в авторството на отделните глави. Голяма част от главите посветени на проблематика, която не изисква отлично познаване на съответните археологически данни и техния директен анализ, а се базират на анализ на антични писмени данни, са представени от чуждежстранни колеги (география, *етне*, ранната политическа история на Тракия, връзките с Атина, Македония, скитите, както и интерпретацията на социалната структура в древна Тракия).

Уводната глава (която е в рамките на част първа „Тракия и Траките“), с автор Н. Теодосиев, предлага полезен и информативен преглед на развитието на изследванията на древна Тракия, основно на територията на съвременна България, и превръщането им в самостоятелна дисциплина. Авторът напомня, също така, особено на международните читатели, за идеологическата рамка наложена в България в периода между 1945–1989 г. и ограничаването на контактите на българските учени с международната академична колегия от другата страна на Желязната Завеса. Резултатът е сериозна научна изолация, неадекватно представяне на проучванията на древна Тракия и съответно ограничен, почти минимален интерес към тази проблематика на запад от „Завесата“ (което отново ни връща към въпроса с авторството на главите). За съжаление този модел на слабо присъствие на български учени на международни академични форуми, макар и поразчупен, все още не е напълно преодолян въпреки оптимистичния завършек на уводната глава.

Интересен поглед към идеите за етничност и *етне* в древна Тракия предлага анализът на D. Graninger (в рамките на част първа). Коментирайки отделни примери известни от текстовете на старогръцки автори, той припомня неопределения характер на термина „Траки“ (който често се използва вместо конкретното име на съответния *етнос* или когато такова не е известно) и предупреждава, че третирането на населението на древна Тракия *en block*, като една монолитна етническа група, би било отворено за многобройни критики, въпроси и дискусии. Вместо това е приложен подход, акцентиращ върху регионалните вариации, отделни общности или *етне* (когато са налице съответните писмени данни), илюстриран чрез примери в главата, в съпоставка с примери от съседни, сходни по развитие територии като Македония, Епир, Илирия. Този подход предлага потенциал за нов поглед върху населението и динамиката на процесите в древна Тракия. Проблемът е пряко свързан и с въпроса за трудно определяемите, променящи се граници на Тракия, засегнат във втора глава (Bouzek, Graninger).

Втората част на сборника, посветена на историята на Тракия, е разделена в пет глави и представя известни политически събития и фигури, военни действия, новостите и промените в социалната структура и политическата организация, както и въвеждането на християнската религия. Застъпен е много широк хронологически диапазон, от ранната история на Тракия до 360 г.пр.Хр. (Zahrnt), къснокласическата и елинистическа епохи (Delev), Римска Тракия (Lozanov) и Тракия през късната античност (Dumanov). Предложените реконструкции и интерпретации са базирани на сведенията на старогръцки и римски автори, което е логично предвид липсата на собствено тракийски такива. Прави впечатление обаче, че разказът за историята на Тракия от късноархаичната до елинистическата епоха включително, кореспондира отлично със следващите части на книгата, където е представено огромно количество археологически данни, но с фокус именно върху тези периоди, докато времето преди края на 6 в.пр.Хр., както и Римска и Късноантична Тракия остават по-скоро марги-

нални при представянето на археологическите паметници.

Следващата трета част представя археологическата картина на древна Тракия, каквато е позната към момента, разделена на десет глави, всяка посветена на отделна проблематика актуална в българската наука: селища (Popov), мегалитни паметници (Nekhrizov), „ритуални ями“ (Georgieva), гробнична архитектура (Stoyanova), декорация на зиданите камерни гробници (Valeva), торевтика (Valeva), ювелирство (Tonkova), керамика (Vozkova), епиграфика (Dana) и нумизматика (Paunov). На читателите е предложен огромен фактологичен корпус в синтезиран вид и със съответните библиографски данни, който предлага изключително полезна отправна точка за отделни, по-малки изследвания, както и контекст, в който да се поставят нови открития или интерпретации на вече познати паметници и артефакти. От друга страна, обаче, читателят е изправен пред предизвикателството на собственото си въображение (за да си представи голяма част от коментираните обекти и предмет) или пред алтернативата да чете книгата в библиотека, където може да ги „визуализира“ чрез консултация с илюстративния материал в цитираните първични публикации. Разбираемо е, че предвид обема на книгата (487 стр.) и крайната ѝ стойност (£ 120.00), добавянето на илюстративен материал вероятно би затруднило публикуването. Ограниченият брой илюстрации, обаче, а в някои случаи и липсата на такива, сериозно затруднява възприемането на текста, особено за академичната колегия извън България. Като изключения, които правят много добро впечатление могат да се посочат главата за мегалитните паметници, както и гробничната архитектура и илюстрирания статистически подход при представянето на нумизматичните данни от Тракия.

Четвъртата част представя контактите на древна Тракия със съседни общества, отделни общности, както и с големите политически и икономически сили от периода. Тя започва на хронологичен принцип с настаняването на гръцки колонисти по егейския и черноморския бряг на Тракия (Damyanov), следвано от политическите връзки с Атина (Sears), Ахеменидската империя (Vassileva), Македонското царство (Greenwalt), Скития (Braund) и проследимите влияния и промени в икономически, социален и културен аспект. В самостоятелна глава е представена и проблематиката за келтите на Балканския полуостров (Emilov), вплетена в сериозна теоретична основа относно етническите нюанси в такова обширно и неясно определение като „келти.“ Дискусията за келтите като немонолитна група, а по-скоро общо понятие, което покрива широк диапазон от по-малки, регионално различни общности кореспондира добре със сходните коментари на понятието „траки“ в началото на книгата. Не остават незабелязани разликите в подхода към представяне на съответната проблематика в главите представени от български и чуждестранни учени. Докато анализите на гръцката колонизация по бреговете на Тракия и връзките на тракийския елит с Ахеменидска Персия, са фокусирани върху данните от Тракия, то при разглеждането на връзките с Атина, Македонското царство и Скития, въпреки интересно представения поглед към проблематиката, читателят остава с впечатление, че Тракия, на която е посветена книгата, има по-скоро второстепенна позиция в текста. Прави впечатление, че атическата вазопис като извор за връзките между Атина и Тракия и начинът, по който се възприема и представя Тракия в атинското общество почти не е взета под внимание, както и посветено на тази проблематика монографично изследване⁴.

Последната част представя пет дискуссионни теми, всяка една от които би могла

4 Тоσιφάκης, Δ. Η Θράκη στην αττική εικονογραφία του 5^{ου} αιώνα π. Χ., Κομοτηνή, 1998.

да бъде основата на самостоятелно монографично изследване (както и всяка една от предходните глави), предвид обема на представената фактологическа информация и нейния задълбочен анализ. Конструктивният критицизъм, отправен към отдавна наложени модели на социална структура (Archibald) и икономическа организация (Tzochev) в древна Тракия и предложените алтернативни интерпретации поставят Тракия в един по-обширен контекст на динамични контакти в античния свят, в който тя не е изолиран остров на пълновластни династии, ловуващи аристократи и затворени мъжки религиозни общности, а територия, която е активен партньор в процесите протичащи в гръцкия свят, Македония и Мала Азия. Подобно, представянето на процесите на урбанизация (Nankov) чрез обобщаване на филологически, археологически, епиграфски и нумизматични данни очертава новите тенденции в изследванията, свързани с тази проблематика (като се взема пред вид сериозното количество нови данни получени в резултат на археологически проучвания) и поставя въпроси пред наложени в миналото модели за поселищния живот в Тракия. Главата за военното дело в Тракия (Stoyanov) представлява дългоочаквано обобщение и анализ на проблематиката, в която са разгледани не само елементите на въоръжението, а данните за видове войски, военни тактики, отбранителни и нападателни съоръжения и техника, поставени в контекста на съседните на Тракия територии. В главата посветена на религия (Rabadjiev) се дискутират различни по характер и хронология данни, от които става ясно, че говореното за „тракийска религия“ не отразява коректно характера на достигналата до нас информация. Вместо това регионален и хронологически подход биха били по-резултатни, което подчертава подобни изводи за фрагментарността на Тракия, изложени в предшестващите глави и наблюдението на Херодот преди 2500 години за липсата на стабилно обединение между отделните общности на територията на Тракия.

Прави впечатление, че някои дискуссионни въпроси, засегнати в повече от една глава, са представени чрез различни мнения от отделните автори (т.напр. Zahrnt следва остарялата вече теория и хронология за колонизацията на Самотраки предложена от К. Леман, докато текста на Damyanov включва нови данни и интерпретации по проблема; вж. също така интерпретациите на ямните полета при Georgieva, Tzochev и Rabadjiev). Това би могло да се приеме като обърквашо, особено от читател, който не познава съответната фактология и дискусия подробно, но всъщност предлага поглед от различни гледни точки. Вероятно в тази част на текста читателят би очаквал и кратко обобщено представяне на известните данни за тракийския език, топонимия и лингвистика (въпреки, че са отчасти засегнати от Dana), каквото, обаче, не е включено в сборника.

Безспорни са приносите на книгата не само като сериозен академичен труд, който представя огромно количество нова информация, задълбочени анализи и синтезиран разказ, и е еднакво полезен за изследователи и изучаващи древностите на Тракия, но и за представянето и популяризирането на тези древности, резултатите и постиженията свързани с тяхното проучване, пред широка академична общност. Изборът на английски език, както и включването на сборника в поредицата Blackwell companions to the ancient world безспорно ще се отразят положително на разпространението на книгата сред по-широк кръг от специалисти и читатели, заинтересувани от различни аспекти на живота и смъртта в древна Тракия.